

International Science Group

ISG-KONF.COM

VII

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE
"PROFESSIONAL DEVELOPMENT: THEORETICAL BASIS
AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES"**

Paris, France

February 20 - 23, 2024

ISBN 979-8-89292-748-2

DOI 10.46299/ISG.2024.1.7

PROFESSIONAL DEVELOPMENT: THEORETICAL BASIS AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference

Paris, France
February 20 - 23, 2024

46.	Кисельова І.І. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ" НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	236
47.	Медведева О., Козуб Я. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	240
48.	Олефір Н.В. СЛУХОПРОТЕЗУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ СЛУХОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ	243
49.	Павлюк О.М., Мохов І.Г. НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ	248
50.	Починок А.І., Савчук О.Ю. ПРОЄКТ "A!! INCLUSIVE"	252
51.	Роман Н.М. ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ	257
52.	Середюк Л.В., Дзвонковська В.В., Зеляк М.В., Юрак М.З., Човганюк О.С. ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ (КЛІНІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ): ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ	261
53.	Чабан І.В. ПЕДАГОГ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	264
54.	Чибирик О., Гордійчук О. ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ СПІЛКУВАТИСЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	266
55.	Шао Цзяньмей СУТНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	272

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ СПІЛКУВАТИСЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Чибиряк Оксана

викладачка педагогіки, спеціалістка першої категорії,
Педагогічний фаховий коледж
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича

Гордійчук Оксана

кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедра педагогіки та методики початкової освіти,
факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича

Актуальність публікації. Огляд літератури, щодо предмету дослідження, вказує на феномен спілкування, яким були зацікавлені представники філософії, психології, педагогіки, соціології та лінгвістики. Це обумовлено тим, що для розвитку як суспільства, так і індивіда важливе активне спілкування.

У сучасному світі існує безліч визначень терміну «спілкування», що свідчить про його широке використання як у науці, так і в повсякденному мовленні. На дослідження психолого-педагогічної сутності ключової дефініції, загалом, та розкриття особливостей формування у молодших школярів уміння спілкуватися, зокрема, й спрямовано зміст публікації.

Виклад основного змісту. Підхід до розуміння феномена спілкування, який висунув Т. Щербан, позначає його як складне явище, якому не призначена однозначна дефініція. Людське спілкування в її тлумаченні включає комунікацію, діяльність, відносини, взаєморозуміння і взаємовплив [14, с.12].

У розумінні Т. Мальцевої спілкування є складним процесом, який може функціонувати як процес взаємодії осіб, інформаційний процес, ставлення людей одне до одного, взаємовплив та співпереживання, а також взаєморозуміння [6, с.42].

Різноманітні смислові аспекти поняття «спілкування» вказують на його реальну багатогранність, яка не може бути вичерпана жодним із наведених тлумачень. Спроби впровадження універсального тлумачення цього терміну часто призводять до його розпливчастості та неоднозначності.

У нашому дослідженні ми розглядаємо спілкування як процес, що відбувається у системах "учитель – учень", "учень – учень", "учень – учні", "учні – учні", "учні – батьки", де суб'єкти навчання й виховання взаємодіють, обмінюються інформацією, здійснюють взаємовплив і взаємодопомогу.

Разом з тим, нам імпонує концепція Н. Бабич, в якій науковиця виділяє взаємодію мови і мовлення, розглядаючи мову як абстрактну надіндивідуальну

систему і мовну здатність як функцію індивіда. Обидві ці категорії об'єднані терміном «мовна діяльність», протиставляючи їм мовлення, яке вважається індивідуальним актом [1, с.13-14].

Оскільки будь-яка діяльність включає мотиваційний, цільовий і виконавчий аспекти, це також стосується і мовленнєвої діяльності. Так, Л. Варзацька звертає увагу на аспект мотивації в мовленнєвій діяльності, вказуючи, що активізація мовлення відбувається в контексті створення певної мовленнєвої ситуації, коли учасник комунікації проявляє інтерес до висловлювання [3, с.28].

Аналіз наукових праць Н. Шинкар засвідчив, що авторка визначила вісім функцій мови у сфері спілкування, зокрема регулятивну, засіб мислення, національно-культурну, засіб пізнання, номінативну, діакритичну, експресивну та естетичну [13, с.39].

Ф. Хміль наголошував на спілкуванні, як унікальному акті поведінки, розкладаючи будь-який етап поведінки на чотири фази:

- спонукання до дії;
- уточнення ситуації;
- сама дія;
- завершення.

З огляду на багатоаспектність дефініції «спілкування», можна стверджувати, що кожен з названих підходів має право на існування [12].

Мовленнєва діяльність, згідно з психологічними підходами, вимагає специфічних умов для нормального функціонування. Так, Г. Костюк зауважує, що для повноцінного спілкування особа повинна вивчити швидко та правильне орієнтування в умовах спілкування, вміти адекватно планувати своє мовлення, знаходити відповідні засоби для передачі задуманого змісту, а також забезпечувати зворотний зв'язок. В разі порушення будь-якої ланки акту спілкування важко досягти очікуваних результатів, і спілкування виявляється неефективним [5, с.24].

Цікавим, з огляду предмету дослідження, є наукові напрацювання В. Тернопільської щодо виразності мовлення. Авторка розглядає вимогу виразності мовлення як якість, яка передбачає відчуття мовцем функціонального стилю, розуміння особливостей конкретної ситуації та урахування специфіки умов мовлення [10]. Також вказано, що мовлення може бути зовнішнім і внутрішнім, усним і письмовим, діалогічним і монологічним.

У дослідженнях В. Москаленка, трактується спілкування як взаєморозуміння людей, обмін знаннями, діями, ідеями та духовно-моральними цінностями, виходячи з чого воно визначається як основний фактор розвитку особистості дитини та її пізнавальних здібностей [7, с.353].

Особливості формування в молодших школярів умінь спілкуватися – важлива складова предмету нашого дослідження.

Так, під час переходу від дошкільного віку до молодшого шкільного змінюється соціальна ситуація дитини, розширюється коло її спілкування, оскільки вона вступає в різноманітні взаємовідносини та прагне зайняти своє місце в цьому новому середовищі. У цьому процесі формується унікальна

соціальна позиція, або так званий «статус школяра», що включає готовність до нового способу життя, нового ставлення до дорослого та однолітка, а також готовність до засвоєння знань.

Після вступу дитини до школи змінюються її стосунки з дорослими, і вчитель стає основним авторитетом. Згідно з дослідженнями, міжособистісні відносини та оцінка дитиною своїх товаришів на молодшому шкільному віці значущо визначаються позицією референтної (значущої) особи, переважно дорослого, особливо вчителя.

За науковими твердженнями І. Беха, молодші школярі виявляють меншу імпульсивність, краще володіють опором перед зовнішніми і внутрішніми труднощами та мають меншу ригідність у мисленні. Також властива їм «демократичність» у стосунках з учителем, спрямованість на колективні дії та висока контактність, що виявляється у швидкому встановленні стосунків як в невеликих групах, так і в класі загалом [2, с.34].

Молодші школярі орієнтуються більше на вчителя, ніж на своїх однокласників, і їхнє коло спілкування розширюється, включаючи товаришів по класу, співучасників у спільній діяльності та позашкільних справах. Втрата товариша для молодших школярів, як правило, не викликає глибоких переживань і швидко знаходить заміну.

Молодший школяр активно залучається до навчальної діяльності, де формуються нові психічні характеристики, такі як довільність, внутрішній план дій та рефлексія. Важливо відзначити, що комунікативний розвиток молодшого школяра пов'язаний із пізнавальним, оскільки перехід від наочно-образного, конкретно-ситуативного мислення до абстрактного сприяє розвитку умінь виділяти суттєві зв'язки, будувати міркування та здійснювати висновки.

Моральна складова культури спілкування молодшого школяра визначається потребами та мотивацією, що виступають як регулятори його поведінки. Вже у ранньому віці дитини виявляються потреби у доброзичливій увазі, співпраці, поважному ставленні дорослого, взаєморозумінні та співпереживанні [2, с. 56].

Протягом початкового шкільного навчання відбувається внутрішня перебудова мотивації спілкування, що залежить від динаміки змін у відносинах з однолітками та педагогами. У перших і других класах школи визначальним є тип взаємодії «дитина – значущий дорослий», де діти обирають вчителя як свого основного партнера, спілкуючись з ним як на тему навчання, так і особисті роздуми, прагнучи отримати визнання, схвалення та оцінку своєї діяльності. Вибір партнерів для спілкування також визначається оцінками значущих дорослих, але навколишнє середовище дитини набуває важливого значення, і диференціація між діловим та особистісним спілкуванням посилюється до 9-10 років [2, с.78].

Суттєвим нововведенням для молодшого школяра є рефлексія, що відображає вплив соціальних взаємодій на цілісний розвиток дитини. Рефлексія включає вміння оцінювати себе з різних точок зору, запитувати інформацію, критично висловлюватися щодо власних та чужих дій і думок, самостійно вирішувати питання та брати участь у дискусіях.

Лінгвістичний досвід молодшого школяра, що наростає завдяки накопиченню мовних засобів та значущих змін у мовній діяльності через навчання, грає важливу роль у його розвитку. Усвідомлюючи фонетичну, лексичну та граматичну структуру мови, дитина опановує правила мовлення, вдосконалює інтонаційний малюнок, регулює темп та гучність голосу.

Цікавим, у контексті нашого дослідження, є позиція Т. Гончара, який розглядає культуру спілкування як єдність емоційної, розумової та мовної культури, які підтримуються комунікативними вміннями [4, с.43]. Науковець вважає, що культура спілкування включає як ступінь освоєння досвіду спілкування, так і його використання в навчанні, щоденній поведінці та взаєминах з іншими людьми.

Так, формування високого рівня культури спілкування не обмежується простим накопиченням комунікативних умінь, але передбачає здатність молодшого школяра застосовувати їх у ситуаціях співпраці з дорослими та сверстниками, враховуючи соціальну та особистісну важливість цього досвіду.

На думку Т.Сущенко, необхідною складовою є спонукання молодшого школяра до дотримання норм спілкування засобами спеціальних ігор, розігруванням етюдів емоційно-морального змісту, колом побажань і подяки.

Т.Сущенко рекомендує проводити вправи, спрямовані на:

- збагачення активного словникового запасу молодших школярів новими словами;
- розвиток «інтуїції» та «почуття мови»;
- розвиток естетичних критеріїв вибору лексики;
- дотримання норм літературної мови тощо [9, с.4-5].

У формуванні культури спілкування важливу роль відіграє групова робота, в ході якої формуються комунікативні універсальні навчальні дії, а також і регулятивні: школярі навчаються керувати та підкорятися, координувати свої дії з діями оточуючих, що формує навички колективного творчого дослідження. Як одну з ефективних групових форм роботи, як правило, варто використовувати навчальний діалог, у ході якого виникає особливе спілкування між учнями та вчителем, у якому учасники насамперед враховують свій власний погляд дітей на світ людських взаємин.

Враховуючи особливості досвіду молодших школярів, можна виділити конкретні риси їхніх комунікативних вмінь. Активне слухання, розглянуте як ефективний процес, вимагає уважного сприйняття та розуміння інформації, активного обдумування та структурування її. Для досягнення цього, необхідно володіти конкретними прийомами, які суттєво підвищують ефективність комунікації.

Зокрема, виділяють два основних методи слухання:

- нерелексивний;
- релексивний.

Нерелексивний метод слухання передбачає мінімальне втручання у мовлення співрозмовника, при цьому зберігаючи високий рівень уваги до нього. Такий підхід до слухання є ефективним у ряді ситуацій, таких як надмірне

бажання співрозмовника висловити свої думки, обурення або негативні емоції, труднощі у висловленні думок чи сором'язливість.

У разі *рефлексивного слухання* активно взаємодіє з мовцем, сприяючи подоланню перешкод та уникненню спотворень інформації під час обміну думками. Фахівцями викормлено *чотири основні методи рефлексивного слухання*:

- з'ясування: це пряме запитання до мовця для отримання додаткових пояснень, наприклад: «Можете детальніше пояснити?» або «Чи можете ви уточнити це?» Ці запитання сприяють глибшому розумінню.
- перефразування: це вираження думки іншими словами з метою передачі тієї ж ідеї іншим способом. Це використовується для підтвердження правильності розуміння висловлення співрозмовника, наприклад: «Якщо я правильно зрозумів вас...» або «Маєте на увазі, що...»
- відбиття почуттів: це вираження емоційної реакції на почуття іншої людини, щоб показати їхнє розуміння. Це може бути сформульовано, наприклад, так: «Здається, ви відчуваєте...»
- резюмування: це узагальнення основних ідей та почуттів мовця. Наприклад: «Отже, ви вважаєте, що...»

Однак, молодші школярі можуть ще не використовувати всі ці методи слухання, тому особливий акцент робиться на таких, які є доступними та важливими для міжособистісного та групового спілкування:

- прояв уваги до співрозмовника: висловлювання зацікавленості через зовнішній вигляд та доброзичливий погляд;
- слухання без уточнюючих питань опісля завершення висловлення співрозмовником;
- використання невербальних засобів для передачі та сприймання інформації;
- адекватне використання мовленнєвого етикету.

У контексті підготовки публікації, нами було здійснено спостереження за життям молодших школярів та аналіз психологічних особливостей застосування нашими респондентами тих категорії комунікативних навичок, які найбільше характерні для цього вікового періоду. До них належать:

- а) навички слухання (аудіативна комунікація);
- б) мовленнєві навички (вербальна комунікація);
- в) інтерактивні навички (взаємодія);
- г) перцептивні навички (взаємовираження і взаєморозуміння).

З метою оптимізації процесу формування у молодших школярів уміння спілкуватися, вважаємо за доцільне забезпечити реалізацію наступних педагогічних умов:

- систематичність роботи щодо формування культури спілкування молодших школярів в освітньому процесі;
- оволодіння педагогами необхідними знаннями та вміннями щодо застосування сучасних, ефективних засобів і методів формування у школярів умнісь спілкуватися і вести діалогічну взаємодію;

- залучення батьків до організації позаурочних занять, розмов, спільних святкувань тощо.

Висновок. Окреслені в публікації аспекти не вичерпують усіх питань проблеми, важливість і актуальність якої визначає необхідність її подальших досліджень у наступних площинах: усвідомлення учнями необхідності і значення спілкування; включення дітей в активну взаємодію та моніторинг процесу і результатів спілкування молодших школярів.

Список літератури:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення: підручник. Львів: Світ. 1990. 232 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280 с.
3. Варзацька Л. О. Активізація мовленнєвої діяльності учнів. *Початкова школа.2.* 2003. С.28-31.
4. Гончар Т.І. Комунікативна культура в контексті психологічних теорій особистості. *Вісник книжкової палати. 5.* 2003. С.42-44.
5. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості: навч. посібник. К. 1989. 379 с.
6. Мальцева Т. Організація спілкування молодших школярів у різновіковій групі продовженого дня. *Початкова школа. 3.* 2012. С. 40-41.
7. Москаленко В.В. Культура і особистість. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Том 11. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип 12. Київ. Фенікс. 2015. С.352-361.
8. Пономарьова К. Формування мовленнєвої компетентності на уроках української мови. *Початкова освіта. 4.* 2009. С.3-5.
9. Сущенко Т.І. Особливості особистісно орієнтованого педагогічного процесу // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Вип. 19. Київ Запоріжжя. 2001. С. 3-6.
10. Тернопільська В.І. Комунікативна культура школяра: шляхи сходження : монографія. Житомир: вид-во ПП «Рута». 2018. 300 с.
11. Тернопільська В.І. Шляхи виховання соціально-комунікативної культури молодших школярів. *Початкова школа. 2019. № 10.* С.9-12.
12. Хміль Ф.І. Ділове спілкування. К.: Академвидав. 2004. 280 с.
13. Шинкар Н. Проблема спілкування учнів початкових класів // *Поч. школа. 1999. №11.* С.39.
14. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування: навч. посібник. К.: Міленіум. 2004. 364 с.